

Nihilizem moderne znanosti

Če bi rekli, da je resnica ženska-a? Kaj ni utemeljen sum, da so imeli filozofi, kolikor so bili dogmatiki, malo pojma o ženskah? Da je srhljiva resnoba, okorna vsiljivost, s kakršno so se do zdaj po navadi lotevali resnice, nespretna in nespodobna pot ravno za osvojitev ženske?

Nietzsche

Po splošno sprejetih kriterijih je moderna znanost danes tista sfera človekovega delovanja, ki nam pojasnjuje svet. Zaradi razumske narave naj bi bila nezmotljiva ter sploh edina prava sfera, ki je poklicana biti svečenik resnice. Da pa svete objektivnosti ne bi preveč umazala, je iz nje izključena vsaka subjektivnost. Tako pa se že takoj pojavi paradoks: Kako subjekt sploh lahko govori objektivno? Ali torej znanstveniki zaradi posvetitve v znanstvenost niso več “navadni” ljudje? Mnogi bi se na tej točki sklicevali na empiričnost znanosti, češ, to in to zadevo so dokazali strokovnjaki iz Harvarda, potem pa že mora biti res, saj je izračunano. Vendar to pomeni zaupati v absolutno moč števil in odklop vsakršnega duha. Tisto, kar je vidno in otipljivo ter s tem izmerljivo, postane tudi edino resnično.

Znanost je danes zamenjala krščanske cerkve v osmišljanju sveta in tudi v družbeni moči. Edina ima namreč moč določati, kaj sploh obstaja, kako obstaja in kaj je pravilno. To moč pa ji podeljuje moderna država, saj se z njo sama legitimira. Znanost si tako misli, da je brez meja, ampak: ali je res? Brez kakšnih mej naj bi bila? Znanost napreduje zaradi naše lenobe – da bi imeli stvari bližje, dostopnejše, lepše, boljše, hitrejše, in tako naprej. Cilj znanosti je tako narediti stvari predvidljive – vendar kako lahko potem govorimo o znanosti o človeku, ki je “po definiciji” nepredvidljiv? Nič nemogočega: le koncentracijska taborišča si je treba ogledati, kjer je vsak človekov korak predviden. Višek razuma: človeka

smo naredili predvidljivega!¹ Primer nam tudi pokaže, kaj pomeni ta predvidljivost – odvzameš mu človeškost. Enako se zgodi tudi v vsemi drugimi stvarmi, ki padejo v roke znanosti – ali bolje – ki jih znanost vzame v roke: izginejo. Bistvo stvari izpuhti zaradi njene zaslužjenosti v sisteme, formule ter izračune. Znanost nam tako ne more nič povedati o našem bistvu, saj deluje prav na potlačitvi tega, od koder se s povzdigovanjem nakita formalnosti oblik in števil baha kot objektivna resničnost. Je že res, da je znanost koristna, saj lahko z njeno pomočjo zgradimo in naredimo (skoraj) vse, kar nam pade na pamet, toda za kakšno ceno? Za izgubo svetnosti, domačnosti v svetu, smo si pravkar zgradili na račun uničenja narave. A kako je pravzaprav prišlo do tega?

Za razumevanje si je treba ogledati razvoj od začetka evropske misli naprej. Treba se je namreč zavedati, da pojmi niso nekaj, kar je od vedno tukaj, saj se rojevajo v različnih zgodovinskih okoliščinah, pomen pa se skozi čas spreminja. Ko se tako “rodi” nov pojem, postane danes normalno, da preteklost gledamo skozenj, kot da bi ta pomen že od vedno obstajal. Moderna znanost se je (kot že beseda pove) razvila v zadnjih stoletjih in nima kaj dosti povezave z grškim pojmovanjem znanosti, razen zlorabe besed. Tako se znanstveniki (kot vsakršni dogmatiki) posmehujejo nad filozofijo, češ da je to nekaj, kjer se nič ne dogaja in kjer vsi samo nekaj blodijo in “filozofirajo”, namesto da bi se ukvarjali s čim koristnim. Še posebno visoki so naravoslovni eksaktni, ki ob omembi Demokrita (če ga morda sploh poznajo) rečejo, da je to tisti neumen Grk, ki je mislil, da je atom najmanjši delec. Pri tem pa seveda ne vedo, kaj sama beseda *athomos*² sploh pomeni in da so ravno fiziki (ljudje njihovega kova) naredili zmešnjavo. Na začetku 20. stoletja so namreč neki delec, za katerega so mislili, da je najmanjši, poimenovali z Demokritovo besedo za osnovo njegovega materializma. In tako je o filozofu, ki je napisal več knjig kot Platon, a so mu skoraj vse zakurili, splošno mnenje, da se je motil, atom pa ena izmed mnogih besed, ki jih uporabljamo napačno. S teologijo je enako: “Mi imamo prav, uboge druge grešne duše, ki tega ne sprevidijo.” Tako se predmet na teološki fakulteti Uvod v Kristusovo resnico strukturno ne loči od kakšnega uvoda v fiziko na fakulteti za fiziko: oba nam podajata “resnico”, le da prvi to eksplicitno navede, drugi pa ne, saj je zanj logično, da je resnica. To pa pomeni, da mora biti tudi za nas. Danes je pač fizika tista znanost, ki ima moč določati, kaj je resnično. Še huje, celo to, kaj je realno.

Vse pa se je začelo s še enim pojmom, ki smo ga menda tudi prerasli: z *mitom* ali *mythosom*. Njegova funkcija je bila (in je še vedno) razlaga sveta z zgodbo.

¹ Da bi dokončno odpravili “človeški faktor”, so si izmislili projekt umetne inteligence, ki naj bi bila rešiteljica sveta. Vendar ko govorijo o njej, si jo vedno predstavljajo kot nekaj podrejenega, zaslužjenega. Toda ravno smisel inteligence je zavladati nad vsemi viri – znanstvene fantastike je tudi stvar za razmislek, ne le paša oči na specialnih efektih.

² Za Demokrita so bili gradniki vsega delci, ki niso bili več naprej deljivi ali *a-thomos* (ne-deljiv).

Vzpostavljaj je razliko med časovno prvim³ in trenutno prvim na oblasti (Vernant, 1986, 85). Služil je za upravičevanje vladanja ter vladarjevo vez z višjimi silami. Mitska zgodba – in mit je vedno zgodba – je nelogična in se je ne da razložiti, vendar je prav zato vir vsega pomena, pogoj možnosti osmislitve sveta. Temelj je vedno nevprašljiv pogoj, tako bo vsak *logos* imel v sebi neki *mythos*, na katerega bo oprt. Na začetni točki moramo tako *verjeti*, da potem lahko *vemo*. Iz nelogičnosti se lahko sploh proizvede nekaj logičnega, saj je *logos* le način razmišljanja. In tako filozofija spremeni pogled na položaj. Dogodkov v naravi ne razlagajo več z ozirom na to, kar je bilo na začetku, temveč začnejo izhajati iz nekega dejstva v sedanjosti, s katerim razlagajo, kaj se je zgodilo (naj)prej. Na vprašanje je bilo potrebno dati odgovor brez skrivnosti (npr. “Bogovi so pač svet naredili takšen.”), tako da se je zadeva umaknila iz religiozne perspektive in svet je postal spoznaven znotraj njega samega. Revolucionarnost Talesovega stavka “Vse je voda.” je prav v iskanju zakonitosti, reda in vzročnosti v stvareh samih, ne v nekem onstran (prim. Jerman, 1978: 13). Dotedaj ni obstajal preskok iz posamičnih primerov v *splošni zakon*. Meritev, ki so jih dotedaj opravljali, niso nikoli posplošili, vedno so bile “enkratne”. Splošni zakon pa nam prav zaradi splošnosti lahko razlaga svet (Talesu pripisujejo tudi izrek o podobnosti trikotnikov). Zgodil pa se je še en obrat: kozmični red so postavili v *prostor* in s tem aritmetični pogled, ki je temeljil na hierarhiji moči, zamenjali z geometričnim. Anaksimander tako “umesti kozmos v matematiziran red, ki ga sestavljajo povsem geometrična razmerja,” (Vernant, 1986: 91), to pomeni, da je podrejen vladavini *zakona* – *nomosa*. Pratemelja, osnove ne postavi v nobenega izmed mitskih štirih elementov, temveč doda še petega (ki pa je v bistvu pred prvim) – *apeiron* (ne-razmejeno), ki vodi ter obdaja kozmos in je sploh njegov pogoj možnosti (ibid. 86). Tako ni več mogoče, da bi kateri izmed elementov dosegel neskončnost *apeirona* in zavladal nad drugimi in jih celo uničil. Človeški red, ki ga je prej utemeljeval *mythos*, skušajo “opredeliti v njem samem, ga prevesti v izreke, dostopne umu, nanesti nanj normo števila in mere” (ibid. 98). Red je tako dan v razpravljanje, kjer se z rabo *logosa* lahko pride do nečesa novega. Aristotelovo definiranje človeka kot *zoon politikon* poudari razliko našega razuma od grškega, saj je slednji že v bistvu političen⁴ (ibid.), ker je namenjen raziskovanju odnosov med ljudmi, ne pa med stvarmi, kamor je obrnjen današnji *ratio*. Iz povezave geometričnega in političnega

³ Časovno prvo pa ne smemo mešati z judovsko-krščanskim začetkom sveta. Grki namreč niso poznali boga, ki ustvarja iz nič, saj je na začetku bil chaos (nered), ki je bil nato urejen. Tako tudi pri Platonu bog narave ne ustvari iz nič, temveč potrebuje divjo naravo, da lahko uredi oz. naredi (*poiesis*) kosmos. Besedo ustvariti Grki sploh niso poznali in tudi sam bog je imenovan *demiurg* (*demos-ourgos* – “izdelovalec za ljudi”) oz. obrtnik. Za Grke ima sam red nek lepotni presežek, saj beseda kosmos pomeni tako red kot liap, nakit. Danes lahko to še vedno vidimo v besedi kozmetika.

⁴ Paziti je treba na *pravilno* geometrično razumevanje politike, kateri gre za *isonomijo* (*enakost pred zakonom*), ne toliko za različne svobode ter tehnologije vladanja, kakor besedo razumemo danes.

tako ni sledila povezava matematike in fizike, saj človeško občevanje s stvarmi za Grke ni bilo toliko pomembno, da bi povezali izkušnjo z računom. Znanosti takrat niso temeljile toliko na matematiki kot na opazovanju sveta in izrekanju njegovega bistva. Računanje denimo hitrosti bi bilo tako za Grke nepomembno, saj jih ni zanimalo, kako hitro kdo teče, ampak kdo je ta, ki teče.⁵

Za moderno znanost je tako še najpomembnejši pojem *logos* – govor, vednost, kasneje tudi beseda. (Janez, 1:1) Z *logosom* je svet *razumno* spoznaven, saj je njegovo *zakonito* dogajanje.⁶ Za Heraklita je bil tako vrhovni zakon večnega procesa boja med nasprotji. Platon pa postavi *logos* v Idejo dobrega oz. Dobro (ki bo kasneje prerasla v krščanskega Boga), ki je izvorni temelj večnega kraljestva idej (*idea = iz-gled*). Te so bit in nadčutna bistva posamičnih stvari, njihovi izgledi. Stol kot stol dela ideja stola, torej stolasti izgled stola. Vendar stol kot stol ne obstaja v čutnem svetu, saj ni nič posamičnega. Je prav sama ideja ali izgled stola, ki pa je zato tudi edini resničen, saj po njem dobivajo bit (oz. bivajočnost) vsi drugi stoli. Svet je tako razdeljen na obče nespremenljive ideje-izgleda ter njihove posamične posnetke v večno spremenljivem čutnem svetu. Vsi idealni tipi ter stereotipi sledijo tej logiki. Aristotel pa da v nasprotju z učiteljem primat pojavnemu svetu, v katerem se s spoznavanjem prodre do bistva. Bit in bistvo ležita v bivajočem, ki se nenehno spreminja. Za spoznanje pojava so potrebni štirje vzroki: poleg tradicionalnega gibalnega (tistega, s katerim se ukvarja moderna fizika) so tu še snovni, oblikovni ter smotrni. Na *hypokeîmenonu* (podlaga, podstat ali lat. substanca, subjekt) se razvije bistvo stvari tako, da snov dobiva resničnost prek oblike z gibanjem. Da bi zagotovil pravilnost (svojega) sklepanja, pa začne proučevati možnosti tvorbe resničnih stavkov. Tako ustvari formalno logiko ali silogistiko, ki mu je bila prav zato uvod v filozofijo. S takšnim orodjem (*organon*) potem sistematizira vede vseh dotlej znanih področij. Znanost je za Aristotela odslkava stvarnosti, s tem se znanstveniki strinjajo še danes, kot tudi z anticipacijo pojma znanstvenega kot splošne resnice, ki velja tudi za neobstoječe, a možne primere dane vrste, z zahtevo, da morajo biti premise vzročnih razlag splošne neposredne nujne sodbe (prim. Ule, 1996). Po njegovih spisih se začnejo formirati “skupine”, ki raziskujejo le nekatera področja – določene znanosti.

Aristotel pa ni začetnik znanosti, kot jo mi poznamo, saj se renesančno raziskovanje narave bolj opre na Platona zaradi merljivosti odnosov med stvarmi. Za Aristotelov sistem matematika kot metoda ne pride v poštev, saj nima smisla meriti razdalje med stvarmi, ker je bistvo že v stvari sami. Pomembno je iskanje

⁵ V raznolikosti grške kulture pa se je našel tudi Pitagora, ki je imel števila za temelj vsega spoznatnega. Menil je namreč, da lahko vsaki stvari določimo število in številčno razmerje, saj so sestavljene matematično. Velik vpliv bo imel na poznega Platona.

⁶ Še vedno pa v njem vztraja *mythos*, tako da vsako razumno spoznanje ter tudi vsak zakon temeljita na čem nelogičnem.

bistva, lastnosti pojava, ne pa mere, saj ni relacijske plati. Njegovih deset kategorij se veže na deset načinov izrekanja biti. Tudi ves njegov sistem razlaga pojave s sklepanjem, kjer je izpeljava že dokaz. Tako npr. zapiše, da telesa tem hitreje padajo, čim težja so. Galilei, Kopernik in drugi začetniki moderne znanosti se oprejo na Platona in njegove večne ideje, ki postanejo zakoni iz bistva zunaj stvari. Galilei tako vpelje kot metodo *hipotezo* ter *preizkus*. Na začetku je postavljena neka trditev – hipoteza, ki jo s preizkusom ali dokažemo ali ovržemo. Z zavrnitvijo Aristotelskega gibanja ter tudi raziskovanja kvalitete *hypokeimenona* obrnejo pogled na merljive odnose med stvarmi. Tako razvijejo *mehaniko* in s tem istovetenje matematike in sveta.

Vendar svet, ki prevzame Platonove ideje, ni več grški kosmos, temveč Božje stvarstvo, ki je (po Avguštinu) ustvarjeno iz nič. Ideje postanejo božje misli pred stvarjenjem, Bog kot vrhovno bivajoče pa se postavi pred bit in jo zastre z bivanjem (Hribar, 1989: 50). Bit tako ni več osnovna, saj bivajoče izenačeno z bitjo ustvari vse drugo. V takšnih mišljenjskih okvirih postavi Descartes temelje novemu svetu, v katerem je človek neomejeni gospodar. V lastnem mišljenju dobi gotovost svojega obstoja, iz katerega potem na osnovi matematike izpelje svet. Bog pa mu je zagotovilo, da so vse njegove izpeljave pravilne, s čimer se lahko reši iz samega sebe. Človek je tako razglašen za edinega subjekta v svetu. Dotedaj je bil (po Aristotelu) sub-jekt (*hypokeimenon*) vsako samo-stojno bivajoče, objekti ali pred-stave ali pred-meti pa so bili izmisleki, to je nekaj, kar ne biva, kot naprimer leteča krava ali zlata gora. (*ibid.*) Sedaj pa postanejo ideje enake predstavam stvari, to je prav nasprotje od Platona. *Iz-gled se spremeni v po-gled*. Ideja tako ni več nekaj večnega in neodvisnega od mene, merilo pravilnosti, to je nekaj, čemur se približujem, temveč nekaj, o čemer jaz odločam, da je pravilno. Ideja je sedaj vse, kar se meni predstavlja oz. “meče pred menoj” (pred-met). Ne prilagam se več ideji kot izgledu, saj ideja kot pogled predstave določa o izgledu stvari. Še celo vsemogočni Bog je tako izpeljan iz (vrojene) ideje – predstave o Bogu, tako da človek kot subjekt odloča o resničnosti obstoja Boga. Kriterij pravilnosti je jasnost in razločnost, tri predpostavke znanstvenosti pa so *metodičnost*, *matematičnost* in *sistematičnost*. Za najboljšo predstavitev tega novega sveta pa je ustvaril *koordinatni sistem*. V njegovo središče je postavil nič, okoli pa vse, neskončnost torej. Nič tako odpira prostor, vsaka pozicija v njem pa je določena s koordinatami, ki opisujejo oddaljenost od njega. Vendar je vsaka točka v prostoru nična (točka nima dimenzije), hkrati pa je določena v oddaljenosti od ničnega središča. Popolni nihilizem torej, volja do nič. Središčni nič je seveda mitska točka cogita (mišljenja), človek,⁷ postavljen v središče sveta, ki pa ta svet zanika (saj je nič)

⁷ Descartes deli človeka na mislečo ter razsežno stvar, na duh in telo, tako da misleča stvar nima dimenzije, to prikaže z ničlo.

ter se hkrati postavlja kot njegov pogoj možnosti. Nič je tako temelj sveta in to sveta, v katerem še danes živimo, hote ali nehote. Ta svet pa je ves na isti ravni, saj je njegovo edino določilo razdalja od središča, to pomeni, da je svet brez bistva, torej nebistven. Je samo objekt, in to moj objekt, ki sem po novem edini subjekt. Descartes tako še izrecno zanika smotrnost, enega izmed štirih Aristotelovskih vzrokov, saj je smoter stvari vselej že Božji smoter, ki ga “ne moreš raziskovati čisto brez neke predrzne lahkomišljenosti” (Descartes, 1973: 86). Prisluhnimo Renèju: “Ker namreč že vem, da je moja narava zelo šibka in omejena, narava Boga pa je neizmerna, nedoumljiva in neskončna, torej dovolj dobro vem tudi to, da Bog zmore nešteto stvari, katerim vendar ne poznam vzrokov.” (ibid.: 85) In kaj sledi iz nedoumljivosti smotrov stvari? Za njega to, da se lahko poslužuje narave kolikor hoče, saj mu je dana v upravljanje kot edinemu subjektu. Tako se poruši harmonija med človekom in naravo na najbolj elementarni ravni, saj človek zavлада nad njo. Seveda pod pogojem, da obvlada matematiko, ki je zanj jezik narave. Posledica takšnega mišljenja pa sta uničevanje narave, “naše posiljevanje narave s stroji in s tako nevprašljivo iznajdljivostjo naših tehnikov in inženirjev” (Nietzsche, 1988: 299), ter kapitalizem. Denar že v bistvu zanika vrednost, saj se izpostavlja kot menjalno sredstvo, ki je samo brez vrednosti. Koordinatni sistem je narejen kot nalašč za preračunavanje denarja. Če kdo dvomi o tem, si lahko ogleda ekonomijo. A ko tudi vse to ne bo dovolj, bo počasi začel stopati še na mesto Stvarnika. Človek v središču sveta, ki sam odloča o tem, kaj je resnično in kaj ne, si namreč lahko ustvari svet po svoji podobi. In tako bo naredil revolucijo.⁸ Koordinatni sistem nima konca, ima samo ničti začetek.

A samoumevnost koordinatnega sistema temelji na mitski (in s tem) paradoksnih predpostavki, da nič in Vse obstajata hkrati. Iz te sopripadnosti zraste stroga racionalnost. Vendar nič in Vse lahko delujeta le z izključitvijo drug drugega. Če imamo nič, potem v bistvu nimamo nič, če pa imamo Vse, potem ne moremo imeti še samega nič, saj imamo že Vse.⁹ A kako sploh lahko mislimo že sam nič, ki ga ni in je torej nepredstava, ter samo Vse, ki ga je preveč, da bi jo mogli zaobjeti?

Hegel je problem biti in nič rešil z izpeljavo enega elementa iz drugega, ki pa zato še vedno ne moreta nastopati skupaj na isti sliki. Gonilo njegove dialektike so prav paradoksi. Ko hočemo tako zaobjeti bit, se nam bo ta sprevrgla v nič, saj je v svoji vseobsežnosti prav tisto najbolj nedoločeno, zato prazno. Ko pa hočemo zaobjeti nič, se nam bo ta sprevrgel v bit prav zaradi brezvsebinkosti. “Čista bit in čisti nič sta torej isto. Kar je resnica, ni niti biti niti nič, temveč to, da bit – ne da

⁸ Ustanovitev francoske republike se je tem zdela tako velika, da so jo razglasili za začetek novega štetja časa, prvega po Kristusu v Evropi. Tako so naredili štetje za dneve človeka, ne Boga.

⁹ Prvi kristjani niso poznali ničle, saj je Bog ustvaril svet, v katerem pa ne more biti nič luknjavega, ničnega. So pa zaradi tega iz seštevka prvih šestih števil iznašli Antikrista: $D + C + L + X + V + I = 666$. Tudi nasprotnik je bil nekaj pozitivnega, saj je Zlo prav tako ustvaril Vsemogočni, zato je ontološko mlajši od dobrega.

prehaja, temveč je prešla v nič in nič v bit. Njuna resnica je torej to *gibanje* neposrednega izginjanja enega v drugem: *postajanje*; gibanje, v katerem se oba razlikujeta, vendar po neki razliki, ki se prav tako neposredno razpusti.” (Hegel, 1991: 64) Nič je različna od biti kot z njo soočena, kot nekaj drugačnega, tako da je postajanje prav njuna razlika. Bit minus nič je postajanje in obratno. Razlika je tako nastala v našem razločevanju enega od drugega, to je, da smo jih sploh postavili kot nekaj različnega. Samo razliko pa vidimo le mi, resnica je v gibanju. Z gibanjem mišljenja se tako giba tudi predmet našega mišljenja. Še več, mi sami smo ta predmet, s čimer pade razlika med subjektom in objektom, ki se tako ponovno izenačita. Za Hegla namreč ni nikjer pravega začetka filozofije, saj je vsak zmoten, ker predpostavlja, da nima resnice, do katere pa naj bi nekoč prišel. Tako resnico najprej idealizira, iz nje naredi zaklad, potem se odpravi na iskanje zaklada in na neki točki predpostavi, da je prišel do konca – torej je odprl skrinjo in “beseda je postala meso in se naselila med nami.” (Janez 1:14) A tako vsak začetek zapade v protislovje, saj ne more govoriti glede na resnico, niti v smislu, da je nima, ne da bi se je s tem dotaknil. Reči, da do resnice ni mogoče priti, je že neka resnica. Vprašanje samo že implicira odgovor. Vedno smo že na začetku in koncu hkrati, četudi si ne odgovorimo, saj si postavimo cilj, kaj sploh iščemo, do česa želimo priti. Način, kako bomo hodili po poti, nam bo proizvedel primerno resnico. Tako ne obstaja prostor, ki je izven situacije, saj samo situacijo ustvari ravno pogled nanjo. Metagovorica, metafizika, objektivnost in podobno pa merijo prav na neko zunanost, glede na katero bodo njihove izpeljave pravilne ter bodo besede meso postale. A kljub temu so le *mythos*, ki je najbolj globoko potopljen v samo situacijo ter je prav zato neviden.

Vendar moderna znanost ter tudi celotna analitična filozofija ne priznavata Heglove dialektike, saj nanjo gledata kot na nekakšen čiračara, kjer ni nič trdnega in oprijemljivega. Hegel ima že matematiko za nekaj nebitvenega, saj je kot čista forma nekaj stvari zunanjega, zato ne prispeva nič k spoznanju stvari same. Moderna znanost tako ne more sveta pojasnjevati, saj matematika ni jezik narave, svet lahko le opisuje ter prireja, saj ni nič drugega kot analitično ponavljanje tavnoloških razlik (Kobe, pred.). Sila in zakon sta namreč vedno recipročno opredeljena. Vzemimo prosti pad: ta je *razmerje* med časom in razdaljo, ki pa ni nič drugega kot sila težnosti ali prosti pad. Sila težnosti je enaka razmerju med časom in razdaljo. Zakon je tako le razstavitev sile, katero naj bi s tem tudi opredeljeval. Vendar je ne, saj sploh ni povedal nič novega. To je enako, kot da bi rekel “krog je okrogel”. A ljudje nasedejo in tako imamo boga silo, ki nam premika svet, mi pa se igramo strogo racionalnost ob računanju vidnega in otipljivega. Kot opozarja Nietzsche, je tako vsako delovanje razumljeno kot pogojeno z delujočim, z nekim akterjem. Tako ljudstvo ločuje med strelo in njenim

bliskanjem, kjer postavi strelo za dejavnik, ki proizvede dejanje bliskanja (Nietzsche, 1988, 234). Vendar je dejavnik samemu dejanju zgolj dodan, saj je tavnološko reči, da strela blisk. Strela je že bliskanje, samo dejanje je vse (ibid.). Toda če imamo le dejanje, nimamo kaj preračunavati. In potem ne moremo biti eksaktni.

Zmoten je že sam objekt kot neka reč, v katerem želijo videti nekaj splošnega, hkrati pa bi ga še določili ter izbrisali lastni pridodatek. Naredili bi ga radi "objektivnega". Objekt kot nekaj splošnega je namreč potreben za vzpostavitev splošnega zakona o njem. Vendar je objekt vedno *neki* objekt, nekaj določenega in zaključenega s svojimi lastnostmi. Da bi objekt ostal objektivni, pa je potrebno izbrisati subjektivnost, to pa nas pripelje točno na začetek našega spoznavanja in nas pusti praznih rok. Naš pridodatek je prav samo spoznavanje, gibanje mišljenja. Subjektivnost tako ni nekaj, kar je treba sramotno odklopiti, saj to pomeni skrivati samega sebe pred nihilizmom objektivnosti. Sram mora biti znanost, ki nosi takšno ime ter proučuje paradoksnih objekt s tavnološkimi zakoni na objektivni način. In kaj sploh dela? Nič bistvenega, saj le računa in sistematizira po neki metodi, ki je edina pravilna. Nič hudega, da metoda pusti sled na predmetu, sistem pa je vedno sestavljen iz dejstev, ki obstajajo le v določenem kontekstu.¹⁰

Sram mora biti znanost, ki je zagospodarila nad naravo in hkrati tudi nad človekom. Vedno je bila odvisna od neke filozofije ali teologije, ki jo je usmerjala ter ji omejevala prostor za igro. Toda danes se je že tudi sama emancipirala, tako da lahko pljuva na filozofijo, pa tudi na teologijo, katere mesto je že zasedla. Filozofija ji je tako le vrsta spodletelih sistemov, potratnost, ki nikomur ne "koristi" (ibid., 108). Vse to pa ne velja le za tako imenovane naravoslovne znanosti, saj družboslovje ni kaj prida boljše. Pogledajmo le Fakulteto za družbene vede (čeprav ni izjema), kjer filozofije sploh ne predavajo več, v zameno pa je vedno več statistike in z njo povezanih stvari. Vsi tako nasedajo angloameriškim neumnostim, po katerih naj bi z vpeljavo "empirije" in s tem števil naredili eksaktno tudi družboslovje. Naj bo že enkrat konec vseh blebetanj, izvolite točnost! Dobrodošli v svetu demokracije in subjekta svobodne izbire! Veselimo se vsi skupaj!

Znanost deluje tako, da odvrča človeka od njega samega proti čisti koristnosti, funkcionalnosti. Specializirati človeka v kolešček, ki točno razume celotno svoje področje, a prav zato mu drevesa zakrivajo pogled na gozd. To je seveda vse za naše dobro, saj nam ni treba razmišljati. Življenje je tako "*bolno* ob tem razčlo-

¹⁰ Tako kot so v Evropi dejstva fizikalni zakoni, na Haitiju dejstvo. Vudu je logičen, kot je za nas logična menjava blaga za papir, ki smo mu dali vrednost (denar). Bog za vernika obstaja in mu ne gre v glavo, kako lahko kdo misli, da ne obstaja. Nevernik se posmehuje verniku, češ, kako lahko obstaja bog, hkrati pa ve, da obstajajo "naravni" zakoni – torej imanentni bog. V takšnem paradoksu se je znašel Marx, ko je rekel, da je religija opij za ljudstva, hkrati pa je ustvaril ideologijo – ateističnega boga. Pač je le zamenjal pojme – zanj so obstajali enaki pojmi na drugačen način. Če stvar ne gre v meje našega razmišljanja, jo naredimo takšno, da na nov način izrekanja gre ali pa jo potlačimo. Evropsko rečeno: to ni dokazano. Ali pa: to je v nasprotju z znanstvenimi zakoni, torej tega ni.

večenem kolesju in mehanizmu, ob 'neosebnosti' delavca, ob zlagani ekonomiji "delitve dela". Izgubi, *barbarizira se smoter*, kultura:¹¹ – sredstvo, moderni znanstveni obrat." (Nietzsche, 1989: 212) Duha, ki je pri tem izpuhtel, ter lepote, ki je izginila, tako nihče ne pogreša. Kozmos je bil tako red kot lišp, saj je bila celotna ureditev vezana na lepotni presežek. Danes pa imamo totalitarizem ter z najbolj tehnološko dovršenimi stroji gradimo najgrše stavbe, in to kar po tekočem traku. Ali si kdo sploh predstavlja, da so nekoč vse zgradbe gradili z minimalnimi pripomočki, a se še vedno vse mogočno bohotijo pred morbidnostjo novih kvadrov? Nekoč je bila umetnost manifestacija lepote in resnice. V njej so iskali resnico in gledali idealnost. Današnja umetnost je le še packarija, idealnost pa pomeni imeti ogromno denarja, s katerim si lahko kupiš dobresedno vse, kar hočeš.

Nietzsche nam tako razloži problem evropskega duha: iskanje resnice za vsako ceno, trpljenje za resnico – drža, po kateri smo obsedeni z razumom in si upamo trditi, da je svet z njim spoznaven. Zmotna pa je že sama resnica kot metafizična vrednota. Nekoč je bil Bog resnica. Danes so Boga vrgli, a ostala je resnica, in to še bolj subtilna kot nekoč, saj je "stvarna". Vendar je ravno volja do resnice še vedno ostala, kot je po padcu krščanskih dogem ostala krščanska morala (Nietzsche, 1988: 344), ki pa si še misli, da deluje protikrščansko. A kakšno vrednost sploh ima resnica v času, ko je padlo vse? Nobene, vendar prav na tem gradi novo ideologijo, saj si pač izbereš svojo resnico tako kot spodnje hlače. In jo enako tudi odvržeš, da si lahko izbereš novo.

Friedrich nas je tudi opomnil, da čuti sploh ne lažejo – šele tisto, kar mi napravimo iz njihovega pričevanja, vloži vanje laž (Nietzsche, 1989: 24). Danes se govori o zlomu razuma, v bistvu pa je zlom sreče – višek razuma je, da smo izgubili človeškost in prišli v polje predvidljivega. Pristop, po katerem smo šli, ko smo iskali idejo v dobrem, nas je pripeljal, da smo zgubili, kar smo iskali. Tipičen takšen primer je, ko Zahodnjak in Vzhodnjak vidita rožico: Zahodnjak jo utrga, poslika, razreže, pregleda na vse možne načine in na koncu je vesel. Vzhodnjak pa pogleda rožico in reče: "Kako je lepa."

Znanost je tako v občevanju s stvarmi izgubila stvari in človeka, pridobila pa totalitarno družbo užitka, ki deluje po logiki koristnosti. Iz kulture je naredila "moderni znanstveni obrat" s specializiranimi državljani, evidentiranimi na vsakem koraku, ki ne vedo drug za drugega in so prisiljeni v zabavo. Nekoč *zoon politikon* je danes postal *animal socialis*¹² ali čredna žival. Edina možnost izboljšanja

¹¹ Američani, največji današnji barbari, svojo nekulturnost skrivajo s fikcijo, z industrijo podob in glasov, s katerimi potem posiljujejo svet. Pri tem pa seveda zgodbe, ki jih pripovedujejo, "oplemenitijo" s svojo moralno, razmišljanja pa zbrisejo, saj jih ne razumejo.

¹² Prevod iz grščine v latinščino se je zgodil v času Akvinskega, ki je zaradi pomanjkanja besede politika v latinskem besednjaku (!) prevedel politično žival v družbeno. Razlika je uničujoča, saj če se je v Grčiji svoboden bivalc polisa vodil sam, je tukaj že v biti človeka zapisano, da potrebuje pastirja.

stanja je preseči logiko koristnosti in vrniti estetiko v svet, postaviti umetnost na mesto znanosti. Vendar ne današnje umetnosti, temveč umetnosti, ki lahko izraža lepoto in resnico. To pa pomeni povzdig kulture ter s tem človeka, ki bi tako lahko šel onkraj dialektike dela in užitka. Če ne, bi bila pa vsaj ta dialektika bolj kvalitetna.

LITERATURA

- DESCARTES, R. (1973): *Meditacije*, Slovenska matica, Ljubljana.
- HEGEL, G. W. F. (1991): *Znanost logike*, Društvo za teoretsko psihoanalizo, Ljubljana.
- HRIBAR, T. (1989): "Bit bivajočega", spremna beseda v: HEIDEGGER, M.: *O vprašanju biti*, Založba obzorja, Maribor.
- JERMAN, F. (1978): *Iz filozofije znanosti*, Mladinska knjiga, Ljubljana.
- KOBE, Z. (2001/02): predavanja iz predmeta "Nemška klasična filozofija I & II", Filozofska fakulteta, Ljubljana.
- NIETZSCHE, F. (1988): *Onstran dobrega in zlega in H genealogiji morale*, Slovenska matica, Ljubljana.
- NIETZSCHE, F. (1989): *Somrak malikov, Primer Wagner, Ecce homo in Antikrist*, Slovenska matica, Ljubljana.
- Sveto pismo* (1997), Svetopisemska družba Slovenije, Ljubljana.
- ULE, A. (1996): *Znanje, znanost in stvarnost*, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- VERNANT, J. P. (1986): *Začetki grške misli*, Studia humanitatis, Ljubljana.